

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2025. január 6 – 12.

Találkozás
Eredics Áronnal,
a Söndörgő vezetőjével

A Szépművészeti Múzeum
Grafikai Gyűjteményéről

Színház: A mizantróp

A balkáni zene bűvöletében

Találkozás Eredics Áronnal, a Söndörgő vezetőjével

Január 16-án este a Söndörgő ad jótékonysági koncertet a Zeneakadémián a ferencesek által fenntartott gyöngyösi Autista Segítő Központ javára. Az idén harmincéves együttes vezetőjével, Eredics Áronnal a „délvidéki” zene erejéről, a zenekar történetéről, eredményekről, eseményekről és a terveikről beszélgettünk.

– Bizonyára sokan megkérdezték már, de tisztázzuk itt is, honnan jött és mit takar az együttes neve?

– Erről mindig szívesen beszélek, ugyanis az együttes harmincéves történetében kétszer is felmerült, hogy változtatunk a néven, de mindkét alkalommal azt a visszajelzést kaptuk, hogy ne tegyünk. 1995-ben alakult a zenekar, amikor én még általános iskolás voltam. Az unokatestvérem – aki velem együtt az együttes alapítója volt – valamilyen iskolai esemény kapcsán kitalálta a gimnáziumi osztálytársával, hogy a táncolás helyett inkább zenélnének. Akkoriban ugyanis az osztályában páran tanultak hangszeren. A formáció nevét keresve valaki egyszerűen felírta a táblára, hogy *Söndörgő*. Mondták, jó, jó, de azonnal jött a kérdés: ez mit jelent? Semmit; viszont jól hangzik. Rendben, akkor legyen így! Először az első albumunk kapcsán merült fel a névváltoztatás, de nem történt meg. A második alkalommal akkor, amikor az első nemzetközi lemezünk megjelenésére készültünk, 2010-ben. Egy francia illetőségű nagy kiadó vállalat, a *Harmonia Mundi* állt mögötte. Úgy láttuk, itt az idő, hogy új nevet válasszunk, ami külföldön is jobban érthető és kiejthető, de nagy meglepetésünkre a kiadó mereven elzárkózott. Azt mondták, annyira érdekes ez a név az ö betűkkel „szóképként” is, hogy nem javasolják a változtatást. Így megmaradtunk Söndörgőnek.

– Az együttes Szentendrén alakult meg. A város jól ismert szerb kultúrája, emlékei hatottak ily módon ihletően Önökre, vagy családi örökség volt ez a zenei világ?

– Pomázon, Budakalászon, Budapest környékén elég sok szerb família élt. Apai

ágon nálunk szerb felmenők is vannak, de ez az identitás időközben elveszett. A nyelv teljesen, már a Csobánkán született nagyanyánk sem beszélte. A szerb kultúra azonban apánkon és a zenén keresztül viszszerült. Apánk, Eredics Kálmán és nagybátyánk, Eredics Gábor Pomázon nőttek fel, és klasszikus zenei tanulmányokat folytattak. Akkori tanárunk, Papp Tibor a pomázi fúvószenekarnak készített átíratokat, amelyek a helyi népzenei hagyományokból is merítettek. Itt ismerkedtek meg a népzenevel. Egy szerencsés fordulat folytán a '70-es évek elején úgy alakult, hogy be kellett ugrani a helyi szerb közösség zenekarába, és a fiatalokat, apámat és nagybátyámat kérték meg, hogy tanuljanak meg dalokat,

amelyekkel a szerb közösség ünnepelt a hagyományok szerint. A népzene gyűjtő, főleg a horvát anyaggal foglalkozó, korán elhunyt Vujicsics Tihamér ugyancsak Pomáz neves szülőltje volt. Apánk és nagybátyánk az ő munkáját, hagyatékát felkaroló és továbbvivő, a délszláv népzene szakosodott Vujicsics együttes tagja lett. Láttuk, hogy folyamatosan a színpadon vannak. Akkor már Szentendrén éltünk, és a próbák rendszerint nálunk zajlottak. Mi tehát már gyerekként ebbe a közegbe nőttünk bele. Egyértelmű volt számunkra az irány. Úgy szoktam mondani: nem is volt más lehetőségünk, csak az, hogy kipróbáljuk a házukban fellelhető különböző hangszereket.

– Köztudott, hogy a tambura virtuóza. Mikor és hogyan talált rá e fő hangszerére?

– Ötévesen kaptam egy finom lökést, az atyai kezek erre tereltek, ugyanis apám vett nekem egy mesterhangszert, egy drága tamburát, amihez nyolc-kilenc éves koromig nem nyúlhattam. A szekrény tetején őriztük, és csak akkor lehetett lenni, ha „avatottak” is jelen voltak. Ez a „módszer” hatásosnak bizonyult, mert folyamatosan lázban tartott, hogy van egy saját, érinthetetlen hangszerem a szekrény tetején. A tambura egyébként nagyon különleges. Sokan azt hiszik, hogy teljesen a Balkánhoz kapcsolódik, ez azonban csak részben igaz. Ahogy az összes pengetős, lantszerű hangszer, úgy a tambura is arab, török közvetítéssel került ebbe a térségbe. Az a tamburacsalád, amelyet az együttesben használunk, nagyon is Magyarországhoz kötődik. E mai, modern formáját ugyanis a múlt század elején, magyar hangszerészek segítségével alakították ki. Akkoriban a vonós cigánybandák mintájára, a hegedű, brácsa, bőgő, cimbalom felállásnak megfelelő hangszeres családot hoztak létre. En a szólóhegedűnek megfelelő prímtamburán játszom. Itt is van primás, akár csak a vonósbandákban. Ez a hangszer főleg a vajdasági területeken, Szlavóniában és a Duna mentén terjedt el. Volt egy időszak, nagyjából az első világháború utáni időkhöz, amikor különösen népszerű volt. A „délvidéken” a mai napig nagyon szeretik.

Mohácson jóformán mindenki tamburázik. Budapesten, főleg a Tabánban és a környéken nemcsak vonósbandák, hanem tamburazenekarok is voltak. Mélyebbre menve a Balkán vidékén a tambura már nem is annyira közkedvelt, mint a magyarlakta területeken.

– A népzene gyűjtés kapcsán gyakran hivatkoznak Bartók Bélára. A repertoárjuk hogyan épült fel? Átveszik, felhasználják, vagy inkább csak stílusalapnak tekintik a különböző balkáni dallamokat?

– Magyarországon szerencsés helyzetben vagyunk, ugyanis olyan nagy elődökre tekinthetünk vissza, mint Bartók vagy Kodály. A népzene gyűjtés nagyon korán elindult nálunk, lényegében abban a pillanatban, ahogy lehetővé vált a hangrögzítés.

Bartók a fonográf segítségével eredeti adatközlőktől származó hangfelvételeket tudott készíteni, ami felbecsülhetetlen érték. Gondoljunk bele, hogy közel százhusz éves felvételeket hallgathatunk vissza. Az már csak hab a tortán, hogy Bartók számára különösen fontos lehetett a bánati gyűjtés, amelynek anyagát pontosan lejegyezte, leköttázta, és ami egyfajta „Biblia” lett számunkra. Inspirációt adott a zenekarnak, a hatását beépítettük a zeneiségünkbe. A repertoárunkban sok tradicionális népdal szerepel. A kérdésre, hogy az elmúlt három évtized alatt mit csináltunk ezzel a zenével, az a válaszom: úgy használjuk, mint egy nyelvet, amelyet igyekszünk folyékonyan beszélni. Ma sem távolodtunk el tőle, de törekszünk úgy felhasználni, hogy a magunk gondolatait is megfogalmazhassuk általa. Így a népdalok mellett saját szerzeményeket is előadunk.

– Ez már a világzene, netán a jazz világa?

– Aminek éppen nevezik. Mindig gondban vagyunk azzal, hogy hova soroljuk magunkat. Egyrészt az említett tradicionális zene az „alapnyelvünk”; ami mindig ott van, amit kisgyerek korunk óta hallottunk, megtanultunk. Ez már olyan, mint az anyanyelv. És hosszú utat megtéve, erre alapozva jött a saját gondolatok kifejezése. Megvan tehát az a hang, amelyen szólni szeretnénk, amelynek szerves része az „akcentusmentesen” tolmácsoló ősi forrás, de mindig keressük a folytonos megújulást. És igen, az elmúlt nyáron, a GroundUP Music független amerikai kiadónál (Michael League kiadójánál) megjelent, *Gyegg* című albumunkkal – a világhírű Chris Potter jazzsaxofonossal együttműködve – a jazz vizeire is evezünk. Számunkra is érdekes, hogy mivé válhat az általunk játszott zene. Nem a feltétlen újítás vagy a változtatás a célunk, de az állandó alakulást természetes folyamatként éljük meg. Igényünk van

arra, hogy mindig hozzátegyünk valamit az eddigiekhez.

– Az országhatáron túli sikerek, a különböző kontinenseket érintő turnék, illetve a megjelent CD-k is azt mutatják, hogy ezt a formációt nemzetközi szinten is jegyzik...

– Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az emlegetett 2010-es, első nemzetközi lemez megjelenésünk óta szépen felfelé ívelő pályát tudhatunk magunkénak. Persze ezt a folyamatot némileg megtépták a világ történései, egyebek mellett a covid időszaka. És a mai történelmi helyzet sem egyszerű. Ezért is volt öröm és nagy sikerélmény a régóta tervezett *Gyegg* megvalósulása.

– Lost Music of the Balkans címmel jelent meg lemezük, és ezen a címen vittek egy hosszú, sokállomásos koncertsorozatot is. Mi mindent tettek a Balkán elveszett zenéjének visszaszerzéséért?

– Ezzel a címmel arra próbáltunk utalni, hogy a magyarországi délszláv kisebbség zenei helyzete kicsit hasonló az erdélyihez, amelynek nagyon régi rétegeit lehetett felgyűjteni, és ugyancsak egyfajta zárványként maradt fenn. Amikor először voltunk koncertezni Belgrádban, a közönség meglepődve tapasztalta, hogy olyan régi népdalokat is játszottunk, amelyeket nagyapáink, nagyanyáink jól ismertek, de már ők is inkább újabb változatokban. Mi pedig ezeket az ismert dalokat a régebbi, ősbibb formájukban szólaltattuk meg. Vagyis van nálunk egy olyan zenei réteg, amely az anyaországban – gondolok itt Szerbiára, Horvátországra – már nem fellelhető. A Balkánon egyébként a mai napig sokkal előbb a népzene. A popzenében, a populáris zenében jobban benne vannak a hagyományos elemek, mint nálunk, ugyanakkor az említett ősi, tradicionális réteg eltűnőben,

kiveszőben van. A különleges értéket képviselő magyarországi délszláv népzene egy külön stílusrétegnek is tekintjük. Mi a Balkán elveszett zenéjét emlegetve erre az összefüggésre gondoltunk.

– Sokfelé koncerteznek itthon és külföldön, fesztiválokon vesznek részt, de közben számos jó ügy mellé is odaálltak már. Miért tartották fontosnak, hogy ezúttal az autizmussal élőket, a ferencesek gyöngyösi Autista Segítő Központját segítsék?

– Mindig is fontos volt számunkra, hogy ha támogathatunk egy jó ügyet azzal, amit csinálunk, akkor tegyünk is érte. Többek között pár évvel ezelőtt volt egy sorozatunk; hátrányos helyzetű települések iskoláiba mentünk el koncertezni. Olyan gyerekeknek játszottunk, akiknek nem igazán nyílt lehetőségük arra, hogy élő zenét hallhassanak. Szűkebb pátriánkban, Szentendrén is számos iskolai felkéréseknek tettünk már eleget. Többek között a ferences gimnázium tornatermének befejezéséért is adtunk koncertet, ami a gyűjtés szempontjából is nagyon jól sikerült. Reméljük, hogy a követőink, a közönségünk is szívesen csatlakozik ezekhez a kezdeményezésekhez, és eljönnek, jegyet vásárolnak e kitüntetett, jó ügyeket támogató alkalmakra. Számunkra ez „kötelező jellegű” felelősségvállalás. Ha tudunk, megyünk és segítünk.

– Mivel készülnek erre a jótékonysági koncertre?

– Két szempontból is sajátos estről beszélhetünk. Egyrészt két zseniális zenész lesz velünk: a Kokas Katalin és Kelemen Barnabás hegedűs házaspár. Régi kapcsolat, zenei barátság fűz össze minket. Izgalmas lesz a népzene és a klasszikus zene illetén fúziója. Az együttes fennállásának harmincadik évfordulójára egyebek mellett egy válogatásalbummal készülünk, amin azonban szeretnénk új zenéket is megjelentetni, olyanokat, amelyeken mostanában dolgozunk. A koncert másik különlegessége így az lesz, hogy ősbemutatóként ezekből a készülő újdonságokból is előadunk kettőt.

– És ezután hogyan alakul az idei jubileumi évük?

– Az említett albumon túl az már biztosnak látszik, hogy tavasszal lesz egy születésnapi közönségtalálkozó, ami igazi ünnepi bulinak ígérkezik. Ősztől ország-szerte rengeteg koncert vár ránk, melyek a harminc év alatt megkötött zenei barátságainkra reflektálnak. Egy olyan, nagy esemény is előkészületben van, amiről egyelőre még nem beszélhetek. Tavasszal Franciaországba megyünk, nyáron Németországba, ősszel pedig japán és skandináv turnéra indulunk.

**Pallós Tamás
Fotó: Fábrián Attila**

Minden művészetek atyja

Életképek a Szépművészeti Múzeum Grafikai Gyűjteményének történetéből

Azt mondják: „hajózni muszáj”; én azt mondom, rajzolni muszáj. Kevés az olyan gyerek, aki nem szívesen rajzol, színez valamit a keze ügyébe kerülő papírra. Úgy tűnik, ez valami velünk született késztetés, ami később, felnőttkorban, a legtöbb esetben „elhal”, elfelejtődik, egyszerűen megszűnik. Gyerekkorban viszont az önkifejezés eszköze: néha könnyebb lerajzolni valamit, mint beszélni róla, a színek, a festékek rabul ejtik a növekedőben lévő fiatal embert. A pszichológusok mesélhetnének arról, mennyi mindent megtudhatnak a személyiség zavarairól azáltal, hogy rajzoltatják a páciens. A verbális és a vizuális kommunikáció remekül kiegészítik egymást. Ha csak egy ceruzával vázlatot készítünk valamiről, ami vizuálisan is megfogalmazható, az segítheti a megértést, a hasznos cél elérését.

A képzőművészet gyakorlata

Rézmetsozók munkában

A képző- és iparművészetben pedig mindennek az alapja a rajz. Pusztán csak az elképzelés kevés, a gondolatot, az ötletet papírra kell vetni, előzetes vázlatot készíteni, legalábbis az esetek többségében a művész és a mesterember is így fog hozzá a készülő művéhez. Jó példa erre, hogy Munkácsy Mihály, akinek, mint tudjuk, épp most van kiállítása a Szépművészeti Múzeum földszinti termeiben, a *Golgota* és a *Krisztus Pilátus előtt* című képeihez is eredeti nagyságú, tónusos szén-

rajzokat készített, mielőtt festeni kezdte volna a nagy műveket. A szobrászok is rajzot készítenek, s azután állnak neki mintázni vagy faragni; tömör, de pontos emlékeztetőre van szükségük a munka megkezdéséhez.

A Szépművészeti Múzeum munkatársai érdekes, rendhagyó kiállítást rendeztek a grafikai kiállítóterben, amely a földszinten található, a reneszánsz terem után jobbra. Itt bepillantást nyerhetünk

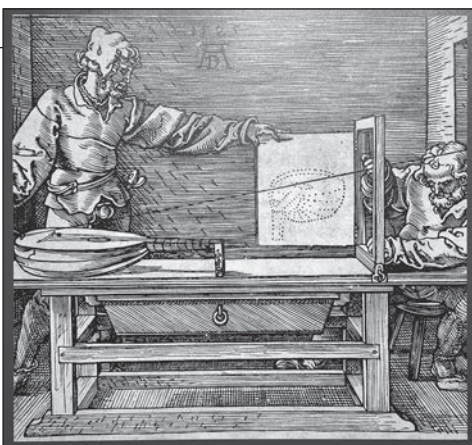
a Grafikai Gyűjtemény születésébe, amely az Esterházy-gyűjteményből (1871–1906) fejlődött ki.

Ezt olvashatjuk a kiállításon a rajzról: „A rajz (disegno) kifejezés összetett jelentéssel bír. Nemcsak magára a tárgyra, hanem a művészi elképzelés (invenzio) és a fizikai megvalósulása között fennálló összefüggésre is utal. Az egyedi rajz nem csupán egyike a képzőművészeti műfajoknak, hanem jóval több annál: a gondolkodás egy sajátos módja. A műfajok versengésében (paragone) a reneszánsz teoretikusok a művészeti hierarchiában elfoglalt helye szerint a »kistestvér« helyett a »minden művészetek atyja« szerepét hangsúlyozták, hiszen építész, szobrász, festő is először rajzolva ragadja meg az ábrázolandót. A reneszánszban a rajzot a műhelymunka alapjának tekintették, míg a későbbi korokban az intézményesített művészképzés központi elemének számított. Éppúgy, mint napjainkban, egyesek elmélkedtek róla, míg mások szenvedéllyel gyűjtötték. A saját jogán készült (autonóm) rajz a 15. században is létezett, de csak a 19. század elejétől vált meghatározóvá az addig a többi művészeti ággal közvetlenebbül összefüggő rajzzal (vázlat, tanulmány stb.) szemben.

Napjainkban a rajz műfaját heterogenitás jellemzi, hiszen a ma rendelkezésünkre álló hordozóanyagok, technikai eszközök, valamint az elméleti megközelítésmódok kínálata sokkal szélesebb. A rajz így többé már nem csupán egy kézi eszköz nyoma a papíron, hanem egy bármilyen felületen bármilyen technikával megszülető vonalflowyamatot is illethetünk ezzel az elnevezéssel. Évszázados hagyományából megőrizte a más műfajokkal való kapcsolatát, de napjaink rajzművészetében intenzívebb műfaji párbeszéd és sokrétűbb kölcsönhatások figyelhetők meg.”

A kiállításon remek illusztrációk, rajzok, metszetek, a legújabb korból pedig fényképek világítják meg a Grafikai Gyűjtemény történetét a kezdetektől napjainkig. Az egyik 1578-ban készített lapon Cornelis Cort rézmetszete a képzőművészetek gyakorlatát mutatja be. A nyomaton mesterek és tanoncok tanulmányozzák az anatómiát, rajzvázlatokat készítenek az emberi csontvázról. Az egyikük éppen körzővel szerkeszt valamit. Néhányan jegyzeteket írnak a látottakról, vagy a tollukat hegyezik, s a háttérben ágaskodó lovat mintázó alakot is látunk. A művészeti tevékenységek sokféleségét figyelhetjük meg ezen a bravúros 16. századi metszeten.

Egy másik fametszeten Albrecht Dürer híressé vált *Lantot rajzoló művész* című, 1525-ben készített alkotását nézhetjük meg. Dürer nemcsak korának egyik legnagyobb festője, fa- és rézmetszője, hanem kísérletező kedvű, a művészetet tudományos szintre emelő alkotója is volt, akárcsak az itáliai Leonardo da Vinci. Ezen a metszeten egy keret és pauszpapírra pontozott rajz segítségével a perspektíva törvényeit tanulmányozza maga Dürer mester.

Dürer fametszete

A kiállításon megtudhatjuk, hogy a 16. században a művészek saját okulásukra kezdtek megőrizni egymás, példaképeik vagy a műhelyt vezető mesterek rajzait. Érdeklődésük hamarosan hatott a humanistákra, a műkedvelő arisztokratákra és uralkodókra. A grafikák gyűjtése a 15. század végén vette kezdetét, azaz valamivel korábban, mint a rajzoké, mivel a több példányban készült művek könnyebben hozzáférhetőek voltak.

Magyarországon a kezdeményező Esterházy II. Miklós herceg (1765–1833), aki elődeitől változatos műtárgygyűjtést örökölt, amit az 1790-es évektől enciklopédikus igényű, magas színvonalú képzőművészeti gyűjteménnyé fejlesztett. Mivel nagy hangsúlyt helyezett a papíralapú művekre, eladásra kínált, jelentős magánkollekciókat is felkutatott. Egész metszetgyűjteményeket vásárolt, Prágából rajzokat és grafikákat. Felfogadta a bécsi rézmetszőként jól ismert és más gyűjteményekben otthonosan mozgó Joseph Fischert, hogy iskolák és korszakok szerint rendezze a műveket, és leltárt készítsen a kollekcióról.

Élete során Esterházy nagyságrendileg ötvenezer metszetet és háromezeröttszáz rajzot gyűjtött össze, elsősorban 16–18. századi itáliai, német, németalföldi, angol és

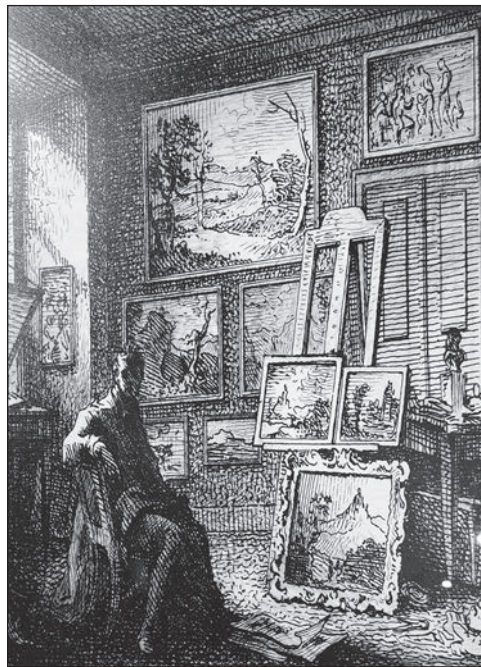
francia műveket. A gyűjtemény költözésekkel, eladásokkal, kifosztásokkal és gyarapodásokkal teli kalandos utat járt be, míg 1871-ben Esterházy III. Miklós (1817–1894) a zömét el nem adta a magyar államnak. Az ekkoriban anyagi nehézségekkel küzdő Esterházy család tagjai már kevésbé engedhették meg maguknak a gyűjteményezést. Ráadásul a reformkor azon nemzeti követelése, hogy országunknak saját képzőművészeti gyűjteménye legyen, további indítékot jelentett: az egyik

legtehetősebb arisztokrata család e hazafias tettel hozzájárult a Béctől való szellemi függetlenedéshez. A kollektió mélyen áron alul került állami tulajdonba, és Országos Képtár néven vált közkinccsé.

A kiállításon láthatunk olyan grafikai lapokat is, amelyek az egykori rézmetsző műhelyeket mutatják működés közben. Ilyen Pellegrino dal Colle (1737–1812) metszete, amely szintén munka közben ábrázolja az alkotókat. Az ablak felett fellógatva száradnak a nyomatok, egy másikat pedig, ami már elkészült, a metsző éppen bemutatja a mesternek.

Egy további rézkarc magát Joseph Fischert és a pottendorfi kastélyban lévő műtermét tárja a szemünk elé, s mint látszik, itt korántsem csak metszetek, hanem festmények is szép számmal vannak.

Ejtsünk most néhány szót a grafika műfajáról! Az elmúlt hatszáz évben az újításoknak köszönhetően folyamatosan változott a

Joseph Fischer műterme

sokszorosított grafika, amelyben az eljárás módja alapján magas-, mély- és síknyomást különböztetünk meg. A sokszorosított grafika különböző nyomófelületekre (fa, réz, cink, kő, linóleum, szita stb.) eltérő eszközökkel (kés, véső, tű stb.) készül, adott esetben kémiai beavatkozásokkal. Az ábrázolás főként fadúc és fémlemez felületről – annak befestése után – gépi (esetleg kézi) nyomtatással kerül a papírra. Az alkotásból így több példány készülhet, és szélesebb körben elérhető. A 15. században már általános gyakorlat volt képet nyomtatni pergamenre, később papírra. Az eljárás elterjedését Nyugat-Európában a tömegesen megjelenő papírmalmok alapozták meg, fejlődésének pedig nagy lendületet adott a búcsúcédulák és az ájtatossághoz használt képek iránt megnövekedett igény, valamint a reformáció idején a röplapkiadás. Időközben a nyomtatott grafika kereskedelme is kiépült, és az iránta való gyűjtői érdeklődés is kialakult. A műfaj 16. századi virágzása egyre több festőművészt csábított erre a területre, akiket kompozícióik megismertetésének lehetősége és a kiadókkal való együttműködés egyaránt vonzott. Szá-

Hoffmann Edith

Restaurátorok

Picasso-rajz érkezett

mukra a grafika ugyanolyan fontos művészi eszköz volt, mint a festészet vagy a rajz. (A Szépművészeti Múzeumban a szomszédos termekben megtekinthető Munkácsy-kiállításon is láthatunk korabeli rézmetszeteket a *Krisztus-trilógia* képeiről és a mester más alkotásairól is.)

A Szépművészeti Múzeum felépítése és átadása után 1904 körül az angol Arts and Crafts mozgalomhoz és a bécsi szecesszióhoz köthető Toroczka Wigand Edét (1869–1945) megbízták a Grafikai Gyűjtemény bútorzatának kialakításával. A kortárs művészet felé fordulást az indokolhatta, hogy 1900 körül már hazánkban is kritikusan viszonyultak a saját korukra nem reflektáló, uniformizáltnak bélyegzett történeti stílusokhoz. Toroczka komplex feladatot kapott: a gyűjtemény kiállítóterébe a grafikai művek bemutatására és raktározására alkalmas speciális bútorzat tervezésére kértek fel. A helyiségnek két funkciót kellett betöltenie: egyszerre volt bemutatóterem és metszettár, amely a korabeli nemzetközi gyakorlat szerint természetes megvilágítással rendelkezett. A bútorzat mahagóniból és szlavóniai tölgyfából készült, a padlót pedig az akkor újdonságnak számító linóleummal borították. A hat szabadon álló, nyeregretős, vitrines tárlóba, valamint a falak mentén elhelyezett, ablakokkal ellátott szekrény sorba 1906 folyamán költöztették be a gyűjteményt. A kiállítóteremben 1907 februárjában nyílt meg az első grafikai kiállítás.

Mindenképpen érdemes megemlékeznünk a Grafikai Gyűjtemény néhány fontos vezetőjéről, szakemberéről. Térey Gábor (1864–1927) után 1910-től Meller Simon (1875–1949) került a gyűjtemény élére. 1921-es távozásáig több ezer művet vásárolt, rendszeresen járta a külföldi kiállításokat és árveréseket, s élénk kapcsolatot tartott fenn jelentős külföldi gyűjteményekkel. Szakmailag segítette és ajándékozásra ösztönözte a magángyűjtőket, például Majovszky Pált, akinek a legszebb 19. századi rajzokat köszönheti a múzeum. Meller munkatársa és utódja Hoffmann Edith (1888–1945) volt, aki 1921-től jelentős figyelmet fordított a szakszerű nyilvántartásra: ekkor kezdődött meg az Esterházy-gyűjtemény nemzetközi szabvány szerinti leltárba vétele. Hoffmann Edith számos monográfiát írt, tanulmányainak hosszú sora foglalkozott a gyűjtemény lapjaival. A monografikus bemutatók mellett módszertani kérdéseket körüljáró

tárlatokat és ma is inspiráló, „közönségvonzó” tematikus kiállításokat rendezett.

A tárlaton még sok minden mást is láthatunk és olvashatunk a Grafikai Gyűjtemény történetéről. A terem és a hozzá tartozó egyéb helyiségeket nemrég felújították, már csak ezért is érdekes a mostani kiállítás. Nem olyan rég jártunk itt, hiszen a terem jobb oldalán láthatjuk *A portré otthona, az otthon portréja* című biedermeier-kiállítást, amelyről nemrég szintén írtunk a *Mértékadó* hasábjain.

Szöveg és kép: Mészáros Ákos

Egy este A mizantróp társaságában

Molière egyik leghíresebb – Rousseau szerint legjobb – darabja talán ma aktuálisabb, mint valaha. Azt is mondhatjuk, hogy a témája örök, ezért hat frissnek napjainkban éppen úgy, mint 1666-os párizsi ősbemutatóján. Az emberi természet, az egymástól elvárt hazugságok, a hallgatóságos társadalmi konszenzusok korokon keresztül áthatják a mindennapokat. A mizantróp című darab főszereplőjének ebből lesz eleje, és elhatározza, hogy szembefordul a megkövetelt udvariasságokkal, füllentésekkel, vagyis mindennel, amit egy álszent társadalom megkíván. De milyen sors vár arra, aki elveti az emberi együttélés bevett szokásait, és a sajátjai szerint akar élni?

Az Anyaszínház, az RS9 Színház és a Jelenlét Színház produkciójában műsorra tűzött darab ezt a kérdést járja körül. A Menszátor Héresz Attila által rendezett *A mizantróp* klasszikus kisszínpadi feldolgozásban mutatja meg Molière tragikomédiájának frissességét,

amely Petri György kiváló fordításában még közelebb kerülhet nézőjéhez. A 2024. december 6-án bemutatott darab azonban nem pusztán egy modern átíratot, az illúziószínház hagyományairól időnként lecsatlakozó előadást kínál, hanem valódi aktualitással emeli az eredeti művet.

A kisszínpadi formátum szűkebbre szabott keretei között a rendező több rendhagyó megoldással élt. Mivel a színdarabot kisebb játéktérre kellett alkalmazni, fontos volt megoldást találni arra, hogyan léphet színre egyszerre akár öt vagy hat szereplő úgy, hogy a játszótér ne váljon zsúfolttá. Egyes szereplők – mint az amatőr szonettíró Oronte – csak virtuálisan, képernyőn keresztül láthatók, amint a színpadon megjelenő karaktereket videóhíváson keresztül keresik. Ez az eljárás lehetőséget kínál arra is, hogy egy színész több szerepet alakíthasson. Menszátor – aki a rendezés mellett a díszletért és a jelmezekért is felelt – a főszereplő Alceste mellett Oronte és Clitandre szerepét is játssza, az utóbbiakat képernyőn keresztül, virtuálisan. Hasonlóan jelenik meg a Csáki Rita alakította Philinte, Alceste barátja és a főszereplőbe szerelmes, ám prudériájáról ismert Arsinoé is. Ezek a figurák azonban nemcsak képernyőn keresztül „jelentkeznek be”, hanem egyes jelenetekben a színpadon is feltűnnek, elmosva ezzel a határt a képernyő virtualitása és a valódi játszóhely között.

Az előadás így eléri, hogy a néző számára ismerős, mindennapi helyzeteken keresztül mutassa be a történetet. A dramatizálásnak újabb tereket nyitó elem a zenei betétek használata. Oronte, a befolyásos, ám csapnivaló író szonettje egyfajta zenei stílusparódiaként jelenik meg, amelyre Alceste később hasonló műfajban válaszol. Ezek az elemek a komédia stílusát erősítik, ami ellenpontja lehet a stílizált, színpadi beszédmóddhoz illeszkedő szövegvilágnak. Az eredeti mű hangsúlyosan jeleníti meg azokat a társas interakciókat, amelyek Alceste ellenérzéseit kiváltják. A hízelkedő, alakoskodó

emberi jellem megnyilvánulásai szinte átszövik a darabot, például amikor Oronte színlelt kedvességgel és áhítattal próbál a főszereplő közelébe férkőzni, vagy amikor az Alceste kegyeiért versengő két nő, Celiméne és Arsinoé hamis nyájassággal beszélnek egymásról. A darabban közreműködő színésznők – Fantoly Nikolett és Csáki Rita – szakmai munkáját dicsérik, hogy hitelesen hozzák a groteszkbe hajló, komikus szereplők természetét és ezzel egyidőben a mindennapi kétszínűsködés jól ismert formuláit.

A karikírozott helyzetek, amelyek a színpadon kinevetendőnek hathatnak, a mindennapi életben cizelláltabb formában szintén jelen vannak. Ez az, amiből Alceste-nek eleje lesz, és ami ellen, úgy érzi, küzdeni kényszerül. Bár úgy tűnik, hogy saját jellemében sikeresen leszámol a színlelés hazugságával, több helyzetben mégsem képes olyan egyenes és őszinte lenni, mint ahogyan embertársaitól megköveteli. A darab végén, amikor kitudódik előtte, hogy Céliméne nem csak neki ír szerelmes leveleket, választást kínál neki: minden bűnéért megbocsát, ha vele tart a száműzetésbe. A nő nem képes meghozni ezt az áldozatot, s ezzel a főszereplő sorsa is megpecsétlődik. Alceste, aki megtagadja a társadalmi hazugságokat – amelyek a dráma jelenében éppen úgy társadalmi konszenzusok, mint századunkban – végül inkább tragikus, mintsem hősiességet ér. A társadalmon kívülre szorult figura azonban nem csak a korromlott erkölcsének köszönheti a sorsát. A hazugságokkal és megszépítő fogalmazásokkal sok szempontból békében élő emberek világa Alceste számára elviselhetetlen marad, mivel megbocsátás és szeretet nélkül ítélkezik, miközben saját eszméiben ég.

Ez a lángolás az, ami Menszátor rendezését áthatja. Amint a főszereplő eljutna odáig, hogy természetét megszabadítja mindentől, amit elvár tőle a társadalom, rögtön kívül is kerül rajta. Az örök aktuális történet valóságát, komikumának élességét és tragédiaként felmutatott befejezését a felperzselés motívuma jellemzi. A jelmez és a piros színre építkező díszletelemek a dühben égő, haragvó Alceste benső világának kivetülését adják, ami azt sejteti, hogy a száműzetésbe kényszerült szereplő a társadalomból való kivonulása után sem lelhet békét. Bár ez a vég nem lehet komikus, ahogy valójában tragikus sem, ez a befejezés illeszthető legjobban a darab természetéhez. Az emberi gyarlóságok és a megbocsátásra való képtelenség nem eredményezhet megtisztulást, vagyis katarzist, amely egyben feloldásként is értelmezhető lenne. A mű ezzel a saját eszméit követő ember kínjait éppen úgy megmutatja, mint azt a társadalmi rendszert, amely valóban élehetetlennek mutatkozik, s amelyben mégis boldogulni kell. A kettősség természetét találóan követi le a műfajiság kettőssége, ahogyan a komédia és a tragédia minőségei váltják egymást. A darab ezáltal képessé vált arra, hogy ne pusztán aktualizálja az eredeti művet és annak központi témáit, hanem felfedje az emberi jellem és természet örök ellentmondásait.

Szabó Benedek
Fotó: RS9 Színház

Názáreti Mária

Giacomo Campiotti hitben és lélekben gazdag filmet rendezett Szűz Mária és Jézus történetéből. Alkotásának központi témája Szűz Mária, Mária Magdolna és Heródiás viszonya Istenhez, a megváltó Krisztushoz. Sorsuk már nagyon korán egybekapcsolódik, de hamarosan szét is válik.

Heródiás el akarja rablítani a kisgyermek Máriát, hogy megakadályozza a Messiás megszületését. Parancsára fegyveres maratócok vérebeekkel törnek Názáretre, minden kislányt előállítanak, de Mária esetében isteni csoda történik. Szülei elbűjtatják egy ládában, és a kutyák nem fognak szimatot. Apja, Joachim kérdésére, miként lehetséges, hogy a kutyák nem találták meg őt, Mária anyja, Anna azt feleli: „Nem tudom. Mária egy misztérium.” Joachim hozzáteszi: „Isteni titok, túlnő rajtunk.”

Tíz évvel később Mária már József jegyese; derűs, mosolygós teremtés, minden bizalmát az Úrba veti. Tudja, hogy ami érték van benne, az Isten ajándéka, az Úrtól kapta, s erre a legbüszkébb. Vallja, hogy az Úr „fölötte áll minden törvénynek”. Mária és Magdolna barátok. A köztük lévő harmóniát azonban megbontja egy tragikus esemény: Magdolna anyja házasságtörést követ el, ezért a falu férfilakossága megkövezi, s az első követ Magdolna atyja veti rá. Magdolnában megrendül az Istenbe és az emberekbe vetett hit, s igent mond a királyi család tagjának, távoli rokonának, Heródiásnak a hívására. Jeruzsálembe megy vele, Nagy Heródes udvarába.

Ettől kezdve sokáig élesen elválik egymástól Mária és Magdolna életútja. Mária azonnal igent mond Istennek, elfogadja, hogy a Magasságos egyszülött Fiának lesz földi édesanyja, s egész további életét betölti Jézus iránti szeretete. Lassan ébred csak rá arra, hogy mivel jár ez: nem csupán dicsőséggel, hanem szenvedéssel, rengeteg megpróbáltatással. Amikor Jézus először jövendöli meg szenvedését és halálát, Mária rémületében elejti a méceset, meg sem hallja, hogy fia úgy fejezi be a jövendölést: harmadnapra feltámad. Ezt követően az ágyon fekvő Jézus fölött fohászkodik a mennyei Atyához, felajánlva önmagát áldozatként: „Istenem! Csakis érted fogant meg bennem és szültem meg fiadat. Ő oly ártatlan. Neked ajánlom őt, Uram. De kérve kérek, tiszta szívemből, add, hogy én szenvedhessek az ő helyében, könyörgöm.” Közben Jézus arcát látjuk: nem alszik, mindent hall, s tudja, hogy önként vállalt áldozatát nem kerülheti el.

Mária Magdolna sokáig ezzel ellentétes utat jár be. A jeruzsálemi királyi udvar pompája, fényűzése elkápráztatja. Heródiás segítségével az udvar második legbefolyásosabb asszonyává emelkedik, ám ennek súlyos ára van. Heródiás eszközként használja őt arra, hogy a saját hatalma megerősödjön. Így Magdolna akaratlanul is okozója lesz a törvényes utód, Antipatrosz halálának, akit apja elleni árulással vádolnak. Ezzel Heródiás férje, Fülöp lesz Nagy Heródes utódja – akit aztán Heródiás elhagy Heródes Antipászért. Később Mária Magdolna tevőlegesen részt vállal Keresztelő János elfogásában azzal, hogy Heródiás parancsára pénzért hamis tanúkat vásárol meg, akik a trón és Róma elleni lázadással vádolják Jánost. Ezzel közvetve a próféta lefejezésének is egyik előidézője lesz. Közben azonban Mária Magdolna meghallgatja Jézus hegyi beszédének nyolc boldogságra vonatkozó részét (vö. Mt 5,1–12), és szemtanúja lesz a tizenkét éve vér folyásában szenvedő asszony csodás gyógyulásának (vö. Mt 9,20–22). Mindez elindítja benne a lelki megtisztulást, s amikor Keresztelő Jánost lefejezik, önmagát vádolja a haláláért. Magdolna ekkor elhagyja a palotát és férjét, az uralkodó egyik főemberét, Joázárt; a gazdagságot, jólétet biztosító központi helyről kizuhan a társadalom perifériájára. Mivel prostituálnak áll, őrá is ugyanaz a sors várna, mint az anyjára: a megkövezés.

A filmben Mária Magdolna a házasságtörő asszony (vö. Jn 8,1–11). Esetében azonban megjelenik az isteni irgalom, Jézus Krisztus személyében. A végső megtérés pedig, akárcsak az evangéliumban

(vö. Lk 7,36–50), Simon farizeus házában következik be. Campiotti alkotásában Jézus ekkor meséli el a tékozló fiú történetét (vö. Lk 15, 11–32), ami itt egyértelműen Mária Magdolnára vonatkozik. Mária Magdolnát Szűz Mária öleli magához, s boldogan néz össze Jézussal, aki az evangélium szellemében mondja a megbotránkozó Simon farizeusnak: „Azért mondom neked: sok bűne bocsánatot nyert, mert nagyon szeretett.”

Ettől kezdve Szűz Mária és Mária Magdolna mindvégig követik Jézust, mellette vannak a keresztúton és a keresztfánál is. Szemben Heródiással, aki korábban bevádolta Jézust Pilátusnál, Heródes Antipásznál és a főpapoknál, s még halálakor, a pusztító földrengéskor sem hiszi el, hogy a Messiást feszítették keresztre, mert számára a messiási lét egyenlő a dicsőséges földi uralkodással. Megrögzötten hajtogatja: „A Messiás nem halhat meg így. Mint egy közönséges gonosztevő. Nem, nem lehetett ő.”

A Jézus halála után teljes reménytelenségbe süllyedt tanítványoknak Szűz Mária felidézti azt a sok évvel korábbi történetet, amikor Józseffel együtt elvesztették Jeruzsálemben a tizenkét éves Jézust (Lk 2,41–52). Tudjuk, hogy ez Mária hét fájdalmának egyike. Ám harmadnapra megtalálták őt, amint a templomban tanította az írástudókat. A meneküléssel gondolkodó tanítványokba Mária erőt önt ezzel: Jézus, ígéretéhez híven, harmadnapra feltámad majd. A filmben, ahogyan az evangéliumban is (Jn 20,11–18), a nagy utat megjárt, lélekben megtisztult Mária Magdolnának jelenik meg először Jézus.

Giacomo Campiotti egyszerű eszközökkel, mindenfajta harsányságot, túlfűtött érzelmi kitörést kerülve, hitben és lélekben gazdag filmet rendezett Szűz Mária és Jézus történetéből.

(Názáreti Mária; német–olasz filmdráma, 110 perc, 2012; rendező: Giacomo Campiotti; forgatókönyvíró: Francesco Arlanch; főbb szereplők: Szűz Mária: Alissa Jung; Jézus: Andreas Pietschmann; József: Luca Marinelli; Mária Magdolna: Paz Vegea; Heródiás: Andrea Giordana. Forgalmazza: Etalon Film Kft.)

Bodnár Dániel

Még egyszer

Harmincéves együttállás: Led Zeppelin és Pink Floyd

Méltósággal megőregedni ritka erény. Hajdanvolt dicsőségükben fürdőző rockzenekaroknak általában nem is szokott sikerülni. Hiszen hiába kopnak az ízületek vagy fárad az alkotókedv, a nosztalgia nagy úr (egyre nagyobb), s persze az sem hátrány, ha

a sokadik búcsúturnéval a pénztárca is újra megtelik. A kivélt tehát meg kell becsülni: a *Led Zeppelin* és a *Pink Floyd*, noha három évtizeddel ezelőtt új anyaggal jelentkezett, egyaránt dicséretes mértéktartással kezelte önmítoszatát.

Olyannyira, hogy Jimmy Page és Robert Plant nem is a legendássá vált zenekar, hanem a saját neve alatt adta ki *No Quarter* című koncertalbumát. Sőt, a belső borítóra még azt is odabiggyesztették: Unledded. Pedig a terjedelem és ambíciók tekintetében egyaránt súlyos felvétel nagy része igazi Zep-szám, mégpedig a virágkorból. Csakhogy az akusztikus hangszerezésű, nagyzenekari támogatással megszólaló nóták fajsúlya egészen megváltozott: egyrészt kiemeli az életműben mindig is ott bujkáló angol-szász folkihletést, másrészt a két frontzenész ezúttal egészen más megközelítést alkalmazott. Az 1982 óta első, demonstratívnak szánt megszólalásra Page és Plant hallhatóan gondosan felkészült, a végeredmény pedig bölcsen csatornázza a valaha rockforradalmat kirobbantó ifjonti energiákat. Az egykori sikító dráma fojtott fájdalommal párolódik (*Since I've Been Loving You*), a *Nobody's Fault but Mine* folkballadává nemesül, a *That's the Way* finom balladává szelídül. A teljes természetességgel egymás után következő tételeket hallgatva feltűnő tapasztalatunk az arányérzék és az egyensúly: némely dalok alig változtak, mások szinte teljesen átíródtak, mégis egységes a hangzásképp. A csapat nem él vissza az orientalizmussal: fűszerként használja az egzotikus dobokat és pengetős hangszereket, s csak a monumentális záródalban (*Kashmir*) szabadul el egy virtuóz hegedűszóló. Az utóbbi különleges atmoszférájával amúgy is leghagyhatatlan lett volna az albumról, a zenekar azonban nem elégedett meg egy sima újrarájátszással: alaposan megszagatta a dal szerkezetét. Grandiózus finálé, feledhetetlen zenei utazás.

Hasonló igaz a hetvenes évek másik nagy stadionrock-zenekarának utolsó érvényes megszólalására is: a Pink Floyd ekkor már túl volt sok-sok válságon s egy daczból született előző albumon, ám az 1994-es *The Division Bell* korongra végül kisimultak a ráncok. A David Gilmour vezette háromtagú csapat ekkorra már túllépett egykori vezérük, a kontrollmániás Roger Waters távozásán, s önjogán szeretett volna egy jót muzsikálni. A dolog annyira jól sikerült, hogy a Temzén ringó lakóhajón berendezett stúdióban több száz órnyi zenei vázlat született. A kerek dalokká formált anyag nem tör a fénykor legendás szerzeményeinek babérjaira, mégis minden ott van benne, ami a csapatot anno igazán nagyvá tette. Finom hangszerezési megoldások, rejtekben megbúvó billentyűszólamok, felelgetős gospelvokál, s legfőképpen Gilmour bluesos, fémes, ugyanakkor érzelmekkel teli, áttetsző gitárjátéka. A dalok szövegei jórészt a kommunikáció problémájával foglalkoznak: megértés és értetlenség, magány és társas lét, kapcsolat és elkülönültség örvénylik a verssorokban, nem függetlenül a zenekar Watersszel való megromlott kapcsolatának tapasztalatától. A zárás (*High Hopes*) itt is megrendítőre sikerül: a gyerekkori idill emlékei megkopnak, az élet körforgása kíméletlen, a harangok emberségünk megőrzéséért szólnak.

Sufniból előrangotott, másodosztályú zenei ötletek vagy újra felmelegített régi slágerek helyett élő frissesség szól mindkét lemezről: olyan frissesség, amelyet paradox módon épp az eltelt idő érlelt maradandóvá. Az idő, amely bizony elég kegyetlen tud lenni a rockzenekarokkal – ha azok engedik. A Led Zeppelin és a Pink Floyd nem hagyta magát: számot vetett képességeivel, és még egyszer – nagyjából utoljára – felszikkasztotta valódi tehetségét. Ahogy a nagy gondolkodók, önmagukat is belefoglalva, megírják utolsó műüket. És kiteszik a pontot.

(Jimmy Page & Robert Plant: *No Quarter*, Atlantic, 79 perc, 1994; Pink Floyd: *The Division Bell*, EMI/Columbia, 67 perc, 1994)

AZ ÚJ EMBER ELŐFIZETÉSI AJÁNLATA

KIADVÁNYAINK 2025-ÖS ÁRAI

Új Ember hetilap: **445 Ft/lapszám**

Adoremus havi liturgikus kiadvány: **1550 Ft/lapszám**

EGYPÉLDÁNYOS ELŐFIZETÉSI ÁRAINK

ÚJ EMBER hetilap

éves előfizetés (52 megjelenés): **23 140** forint

féléves előfizetés (26 megjelenés): **11 570** forint

negyedéves előfizetés (13 megjelenés): **5785** forint

ADOREMUS havi liturgikus kiadvány

éves előfizetés (12 megjelenés): **18 600** forint

féléves előfizetés (6 megjelenés): **9300** forint

negyedéves előfizetés (3 megjelenés): **4650** forint

ÚJ EMBER hetilap és ADOREMUS együtt

kedvezményes éves előfizetés: **37 240** forint

kedvezményes féléves előfizetés: **19 370** forint

Az egyéni előfizetés részleteiről bővebb tájékoztatás
kapható e-mailen: terjesztes@ujember.hu
és telefonon: **+36 1 235-0484, +36 1 633-3132**

Új Ember

 Adoremus